

УДК 330.148

DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/166-6>**Нестеренко С. С.**кандидат економічних наук, доцент,
Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9090-3470>**Nesterenko Svetlana**

Open International University of Human Development «Ukraine»

РОЛЬ ВЗАЄМОДІЇ БІЗНЕСУ ТА ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ У ФОРМУВАННІ РЕГІОНАЛЬНИХ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ

Стаття присвячена проблематиці формування сталої моделі взаємодії бізнес-структур та закладів вищої освіти для формування регіональних конкурентних переваг. Виділено фактори, що визначають конкурентну якість регіональної сфери інтелектуально-освітніх послуг та надано змістовне наповнення основних стратегій розвитку закладів вищої освіти в умовах регіональної конкуренції. Визначено, що взаємодія інтелектуально-освітньої та виробничої систем як базових сфер формування і розвитку конкурентних переваг регіону характеризується мультиплікативним ефектом, що виникає на основі кластерної інтеграції підприємств виробничої, інтелектуально-освітньої та інфраструктурної сфер у межах цієї території. Зростання конкурентоспроможності регіональної економіки пов'язане з реалізацією насамперед інноваційних конкурентних переваг, хоча важлива реалізація і традиційних конкурентних переваг.

Ключові слова: регіональні конкурентні переваги, регіональна конкуренція, концепція «потрійної спіралі», територіальна економіка, бізнес-структури, заклади вищої освіти.

THE ROLE OF INTERACTION BETWEEN BUSINESS AND HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS IN THE FORMATION OF REGIONAL COMPETITIVE ADVANTAGES

The article is devoted to the formation of a sustainable model of interaction between business structures and higher education institutions for the formation of regional competitive advantages. The factors that determine the competitive quality of the regional sphere of intellectual and educational services were identified and the content of the main strategies for the development of higher education institutions in the conditions of regional competition was provided. The content and specific features of the competitive advantages of the region are due to the fact that the modern regional economy is represented by a complex system of territorially integrated production complexes of various industries, spheres and sectors of the economy. It is determined that the interaction of intellectual-educational and production systems as basic spheres of formation and development of competitive advantages of the region is characterized by a multiplier effect arising on the basis of cluster integration of industrial, intellectual-educational and infrastructural spheres within the given territory. The growth of the competitiveness of the regional economy is associated with the realization, first of all, of innovative competitive advantages, although the realization of traditional competitive advantages is also important. It is proved that the innovative development of the regional economy (as determined by competitive advantage) is due to the globalization of the world economy, increased competition, reduced opportunities for extensive development and involves the formation of large universities of innovation and research type as generators of innovation in the regions. It is proved that competitive advantages are concentrated in those regions that intensify innovation in regional education, form a regional economy based on knowledge and communication technologies, accelerate the innovation cycle through the widespread dissemination and transfer of knowledge-intensive technologies and intellectual property generation. Stimulating innovative breakthrough, form of cooperation between universities and employers, creation of corporate universities: concluding an agreement on opening additional programs that reflect the direct order of the enterprise, and the university's task is to implement the order (by creating a specialized scientific infrastructure around universities).

Keywords: regional competitive advantages, regional competition, concept of "triple spiral", territorial economy, business structures, institutions of higher education.

JEL classification: E23, H52, I28

Постановка проблеми. Увага економічної науки до проблеми регіональної конкурентоспроможності відображає все більш зростаючу значущість виявлення та дослідження конкурентних переваг як для розвитку національної економіки, так і для розвитку регіонів. У сучасній літературі все частіше аналізуються проблеми теорії і практики взаємодій між державою, наукою і бізнесом в інноваційних системах. Зокрема, Г. Іцковіч [1] ввів у науковий обіг концепцію «потрійної спіралі», а також визначив чинники, що зумовлюють методичну основу теорії відносин між учасниками інноваційної системи. Ця концепція дає змогу роз-

глядати особливості формування «потрійної спіралі» в Україні, яка полягає в розвитку науки, бізнес-сектору і системи державного управління інноваційною діяльністю. Політики практично всіх країн світу підкреслюють, що їхні країни повинні стати більш «конкурентоздатними», якщо вони хочуть зберегти свої економічні позиції щодо інших промислових країн або країн, що розвиваються, і реагувати на такі проблеми, як уповільнення зростання продуктивності праці, програв у конкуренції за мобільні інвестиції, прискорене освоєння нових наукоємних технологій та електронної комерції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Досліджуваний базис наукових питань щодо розвитку регіональної конкурентоспроможності в межах освітнього потенціалу та посилення співпраці між університетами та бізнесом наведений у роботах: М. Захарова, Г. Іцковіця, О. Коваленко, Л. Лебедевої, І. Маріча, І. Мачуліної, А. Мітрофанової, О. Нащекіної, В. Пономаренка, О. Раєвської, І. Тимошенкова. Водночас ми маємо всі підстави стверджувати, що в більшості наукових праць інноваційна співпраця бізнесу та вищих навчальних закладів країни розглядається з позицій загальних інтересів національної економіки без урахування регіональних особливостей та оцінки впливу такої співпраці на регіональні конкурентні позиції.

Мета статті полягає в дослідженні можливостей зростання рівня конкурентоспроможності регіонів на основі регіональних проектів взаємодії бізнесу та закладів вищої освіти з метою формування комерційних платформ розвитку бізнес-ідей.

Виклад основного матеріалу. Ми можемо стверджувати, що концепція конкурентоспроможності поширюється на регіональний рівень. Конкурентоспроможним вважається регіон, який може залучати і підтримувати успішні підприємства і самостійно забезпечувати на цій основі зростання рівня життя населення окремого регіону. Проблема регіональної конкурентоспроможності загострюється тим, що під час поширення глобалізаційних процесів та посилення мобільності трудових і фінансових ресурсів інвестиції необоротно і нестримно спрямовуються від «неконкурентоспроможних» регіонів до більш конкурентоспро-

можних. Тому регіональна влада вже не може пасивно споглядати процес нарощування або зменшення регіональних конкурентних переваг, їх недостатність, прирікати територіальне виробництво на стагнацію, а рівень життя населення регіону до спаду.

Хоча останнім часом концепція конкурентоспроможності набуває більш вираженої регіональної спрямованості, її інноваційний потенціал, як і раніше, недооцінюється, оскільки в цьому разі повинно йтися про нову форму регіональної політики. В інноваційному розвитку регіональної економіки важливим напрямом є спроба зробити регіони більш конкурентоспроможними за рахунок залучення міжнародно-конкурентоспроможних фірм.

Регіональна інноваційна політика повинна бути спрямована на формування територіальних конкурентних переваг у сфері високих технологій на базі ефективної реалізації інноваційно-інтелектуального потенціалу, локальних матеріальних і фінансових ресурсів, що використовуються у сфері виробництва наукоміської продукції. Водночас така політика повинна не протидіяти, а сприяти прискореному розвитку ринку як основній сфері здійснення ефективних регіональних інноваційних проектів. Основними результатами регіональної інноваційної політики має стати прискорене формування конкурентоспроможного науково-технічного потенціалу, активний прихід у регіон інвестицій та інших фінансових активів, розширене виробництво наукоємної продукції з високим ступенем промислової переробки, що забезпечить розширення бази оподаткування в цьому регіоні і зменшить розміри його фінан-

Таблиця 1

Кількісна характеристика закладів вищої освіти в Україні у період 2010–2020 рр.

Області	Роки					
	2010/2011	2015/2016	2016/2017	2017/2018	2018/2019	2019/2020
Вінницька	22	23	23	23	23	22
Волинська	15	14	14	14	14	14
Дніпропетровська	56	52	53	55	55	55
Донецька	82	17	25	29	28	27
Житомирська	22	20	20	20	19	18
Закарпатська	17	14	14	14	14	14
Запорізька	27	24	24	24	24	20
Івано-Франківська	28	16	16	16	16	15
Київська	24	23	22	21	21	18
Кіровоградська	21	17	16	16	15	15
Луганська	38	12	12	13	12	12
Львівська	46	42	42	43	43	42
Миколаївська	16	16	16	17	17	16
Одеська	42	40	40	40	40	35
Полтавська	23	19	18	18	18	18
Рівненська	17	15	15	14	13	12
Сумська	15	16	15	14	14	14
Тернопільська	18	20	20	18	18	17
Харківська	70	69	69	65	64	60
Херсонська	21	20	20	21	21	21
Хмельницька	20	19	18	18	18	18
Черкаська	18	16	16	16	16	16
Чернівецька	17	17	16	16	16	16
Чернігівська	22	17	16	16	16	14

Джерело: побудовано автором на основі [3]

сової залежності від центру. Інтелектуально-освітній потенціал більшості українських регіонів – основа їх інноваційної динаміки в епоху глобалізації світогосподарських зв'язків, що вимагає застосування високих наукоємних технологій [2, с. 76–78]. Ці положення активно підтверджуються середовищем закладів вищої освіти (ЗВО) України, статистична характеристика котрих наведена в таблиці 1.

Дані таблиці 1 свідчать про потенційні можливості якісного функціонування і розвитку системи вищої освіти України. Крім того, регіональна система освіти забезпечує можливість розроблення і практичного здійснення сучасної державної політики у сфері інноваційного прискорення національної економічної системи, в тому числі – і на рівні регіональної економіки, для чого є необхідна кількість ЗВО в регіональному розрізі. В цій ситуації основною інноваційною тенденцією розвитку регіональної сфери інтелектуально-освітніх послуг може стати перехід до єдиної організаційно-управлінської конструкції, що подається «університетом інноваційно-дослідницького типу». Ці ж риси в епоху інноваційного прискорення виробництва повинні бути притаманні і розвитку регіональної сфери інтелектуально-освітніх послуг [4, с. 81].

Для аналізу основних тенденцій формування сфери інтелектуально-освітніх послуг як пріоритетної передумови інноваційної трансформації економіки України на регіональному рівні слід враховувати, що існують

три організаційні основи сучасного університету: дослідження, освітній процес, відповідальність, а економічною основою невтручання держави в змістовне управління «державними» університетами є те, що воно лише частково фінансує ЗВО. Модернізація країни вимагає створення великих конкурентоспроможних регіональних ЗВО, здатних до інтеграції професійної освіти з наукою і практикою, забезпечення його якості на основі інноваційних технологій, удосконалення господарської діяльності ЗВО. При цьому важлива відсутність детально регламентованого державного втручання у формування і функціонування інтелектуально-освітньої сфери регіону, що створює основний механізм її руху: вихідний пункт – реальні дослідження, завершальний – інституційне визнання і оформлення [5, с. 220–221].

Слід враховувати і якісну зміну в механізмі розвитку інтелектуально-освітньої сфери регіону в зв'язку зі зміною масштабів цієї сфери. Основний «інноваційний» інструмент сучасного планування і управління інтелектуально-освітньою сферою регіону – взаємодія ЗВО з підприємствами регіону. Основою такої взаємодії стає студентство, яке поряд із науково-педагогічним складом є інтелектуальною основою регіону і національної економіки. На рис. 1. наведена статистична інформація щодо кількості студентів в закладах вищої освіти у розрахунку на 10 000 чоловік населення в регіональному вимірі.

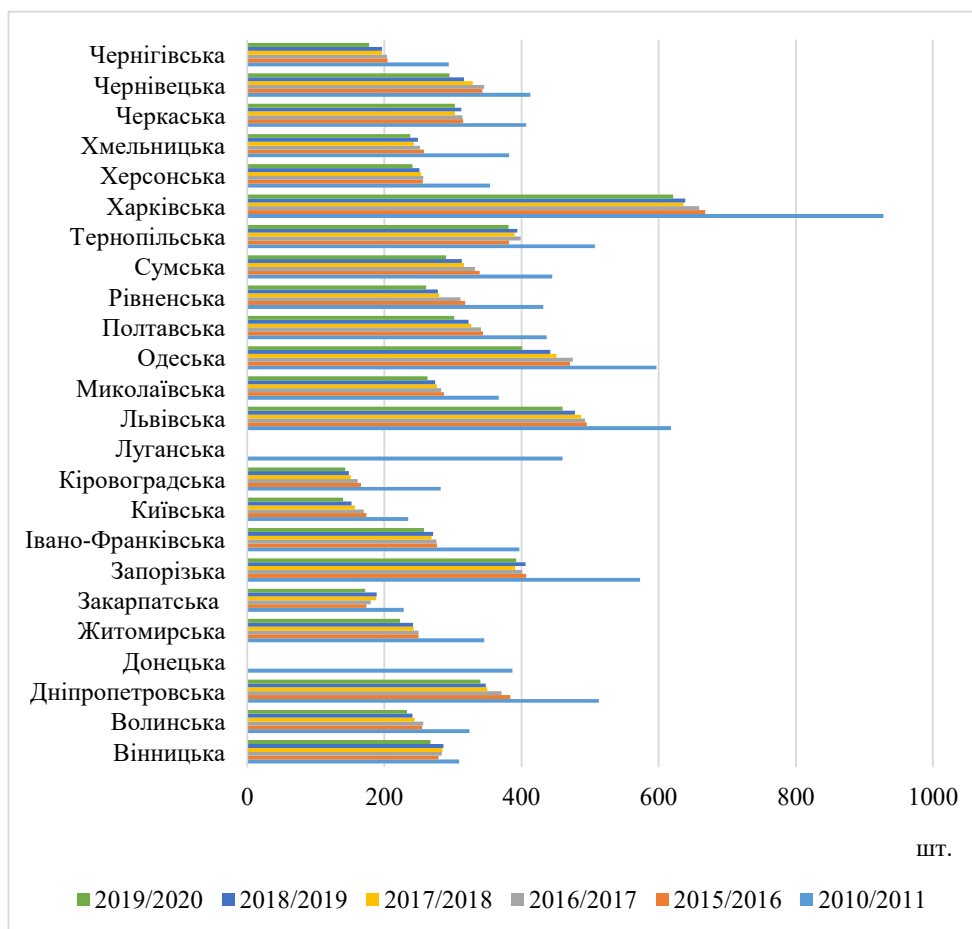

Рис. 1. Кількість студентів закладів вищої освіти у розрахунку на 10 000 чол. населення

Джерело: побудовано автором на основі [3]

Більше того, в епоху проникнення ринкових відносин у сферу вищої освіти виникає необхідність управляти ЗВО як потужною невиробничою корпорацією – з усіма наслідками, що випливають звідси для менеджменту. Інноваційний характер внутрішньоуніверситетської організації відображає зростання кількості програмних досліджень, напрямів яких визначаються за межами університету.

«Брендом» регіонального підприємницько-дослідницького університету стає «стрижневий профіль» – інструмент лідерства університету в певному сегменті національного наукового ринку [6, с. 125–126]. Те, що не відповідає цьому профілю, відсікається, оскільки корпорації на ім'я «інноваційний університет» потрібні доходи, що відповідають очікуванням його фактичних «акціонерів». Отже, в регіональній інтелектуально-освітній сфері об'єктивно формується постіндустріальна модель підприємницько-інноваційного типу, що включає і підприємництво та інноваційність.

У зв'язку з цим у роботі [7] справедливо вказується, що «формування і розвиток інтелектуального потенціалу сучасних продуктивних сил і загалом інтелектуалізація господарських відносин зазвичай інтерпретуються як наростання процесу інформатизації суспільства та економіки, з перетворенням індустріальної економічної системи в постіндустріальну». Саме ці тенденції і відображає регіональна сфера інтелектуально-освітніх послуг як найважливіша конкурентна перевага. Всі фактори, що визначають якість регіональної сфери інтелектуально-освітніх послуг, можна розділити на внутрішні і надуніверситетські фактори (рис. 2).

Особливо важливим стає аналіз факторів першої групи, оскільки саме вони піддаються управлінню і регулюванню. Як видно з рис. 2, внутрішні фактори, що визначають конкурентну якість вищої освіти, – це насамперед ефективність організаційної структури, що сприяє підвищенню якості освіти. Що ж стосується експерименту, то в організаційно-прикладному аспекті базові ЗВО повинні знайти, апробувати та запропонувати іншим ВНЗ реальні способи подолання внутрішньо-і міжвузівських переборок, що створюються відокремленням кафедр, факультетів та самих ЗВО. Говорячи про надвузівські фактори, слід зазначити, що, на жаль, на відміну від центру, регіональні адміністрації не завжди розуміють значущість і меха-

нізм розвитку сектору ЗВО в своєму регіоні, його силу як фактору інноваційної динаміки. Основним партнером ЗВО з підприємницького середовища поки виступає малий і середній бізнес [8]. Його нерозвиненість, обмеження, витіснення означає удар і по вищівському підприємництву, неможливість створення найефективнішого ринку – ринку освітніх та інтелектуальних послуг.

Цей момент тим більш актуальний, що сьогодні завершується ера «аматорського (непрофесійного) підприємництва». Крім того, підприємці повинні активніше брати участь в управлінні ЗВО, так, вітчизняним закладам вищої освіти доцільно створювати кафедри компаній у своєму осередку. Це – новий підхід: не кафедра створює філію на підприємстві, а підприємство свою кафедру у теренах ЗВО. Для активізації участі бізнесу в розвитку освіти було б доцільно ввести спеціальний податковий стимул – відрахування з податку на прибуток для витрат на освітні цілі в розмірі 1% обороту підприємства [9, с. 171].

Звідси випливають два основних напрями реалізації інтелектуально-освітнього потенціалу в Україні: формування зовнішніх зв'язків університетів з реальною економікою і перетворення вищої освіти в інноваційно влаштовану сферу. Сьогодні переважна частина інновацій виникає не стихійно, а в результаті планування, програмування і прогнозування інноваційної діяльності, застосування заходів її фінансової підтримки і стимулювання. Основна тенденція регіональної сфери інтелектуально-освітніх послуг зводиться до такого: регіональні бюджетні інвестиції повинні стимулювати не інновації у ЗВО як такі, а звичайну взаємодію освіти і бізнесу. Далі відповідальність за інноваційний процес буде лежати вже на обох учасниках. У сфері освіти необхідно заохочувати створення інфраструктури підприємництва – офісів технологій, технопарків, інкубаторів, причому не стільки всередині ЗВО, скільки у «проміжній зоні» – між реальним сектором економіки й освітою.

Стратегічну програму дій ЗВО щодо організації взаємодії з бізнесом можна розглядати як основну сполучну ланку між тим, чого ЗВО хоче досягти (його цілями і лінією поведінки, обраної для досягнення цих цілей в певних економічних і політичних умовах в країні і з урахуванням факторів, що впливають на реалізацію стратегії), і як він це може здійснити, маючи

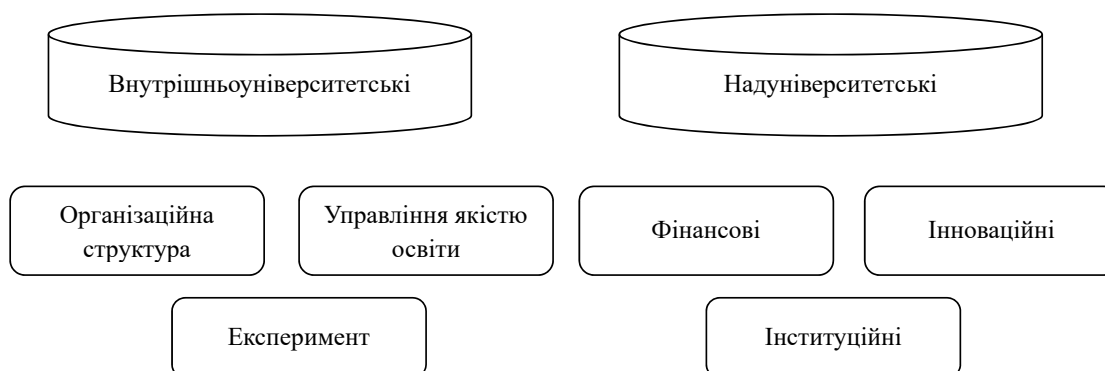

Рис. 2. Фактори, що визначають конкурентну якість регіональної сфери інтелектуально-освітніх послуг

Джерело: сформовано автором

конкурентну матеріально-технічну та фінансову базу [10, с. 342]. Стратегія поведінки будується виходячи з концепції і стратегічного плану розвитку ЗВО (рис. 3).

Стратегія передбачає вибір альтернативних шляхів розвитку ЗВО. З позиції стратегії формують конкретні цілі і завдання освітньої, наукової, консалтингової та іншої діяльності, приймають оперативні управлінські рішення. Щоб мобілізувати всі наявні ресурси для досягнення поставлених цілей, використовують прогнози експертів і фахівців, досвід і інтуїцію керівників різних рівнів. Зміст основних видів стратегій наведено в табл. 2.

Таким чином, стратегія взаємодії з реальним сектором бізнесу є різновидом функціональної стратегії вищу, що визначає основні напрями розвитку його

діяльності, орієнтованої на досягнення поставлених цілей, вибір найбільш ефективних шляхів їх досягнення, адекватне коригування напрямів формування та використання всіх ресурсів за зміни умов зовнішнього середовища.

Повне втілення ідеї взаємодії бізнесу й освіти – це підтримка державою формування інноваційних кластерів, яким держава повинна виділяти землю, додаткове фінансування, створення центру нових розробок. Держава повинна виділяти інвестиційні кошти саме ЗВО, щоб той ставав інтегратором кластеру, бо в будь-якому успішному кластері університет відіграє роль забезпечення комунікацій. Університет фактично стає майданчиком формування креативних мереж – найважливішого інструменту інноваційного розвитку.

Таблиця 2

Змістове наповнення основних стратегій розвитку ЗВО в умовах регіональної конкуренції

Вид стратегії	Результат розробки стратегії
Корпоративна стратегія	Концепція і цілі розвитку ЗВО, пріоритети взаємодії із зовнішнім середовищем, способи досягнення цілей.
Функціональна стратегія	Напрями діяльності для реалізації корпоративної стратегії ЗВО у функціональній сфері: маркетинг, облік і фінансування, управління персоналом тощо.
Проектна стратегія	Порядок реалізації проектів. Механізм збалансованого розподілу ресурсів між підрозділами і проектами для ефективного досягнення стратегічних цілей і контролю стійкості ЗВО. Умови ідентифікації приналежності заходів цієї стратегії (цільові, тимчасові, фінансові, кадрові).
Операційна стратегія	Принципи управління діяльністю ланок організаційної структури, механізми того, що збалансувало корпоративної стратегії і організаційних можливостей її здійснення по кожному напрямку діяльності в межах бізнес-взаємодії.

Джерело: сформовано автором

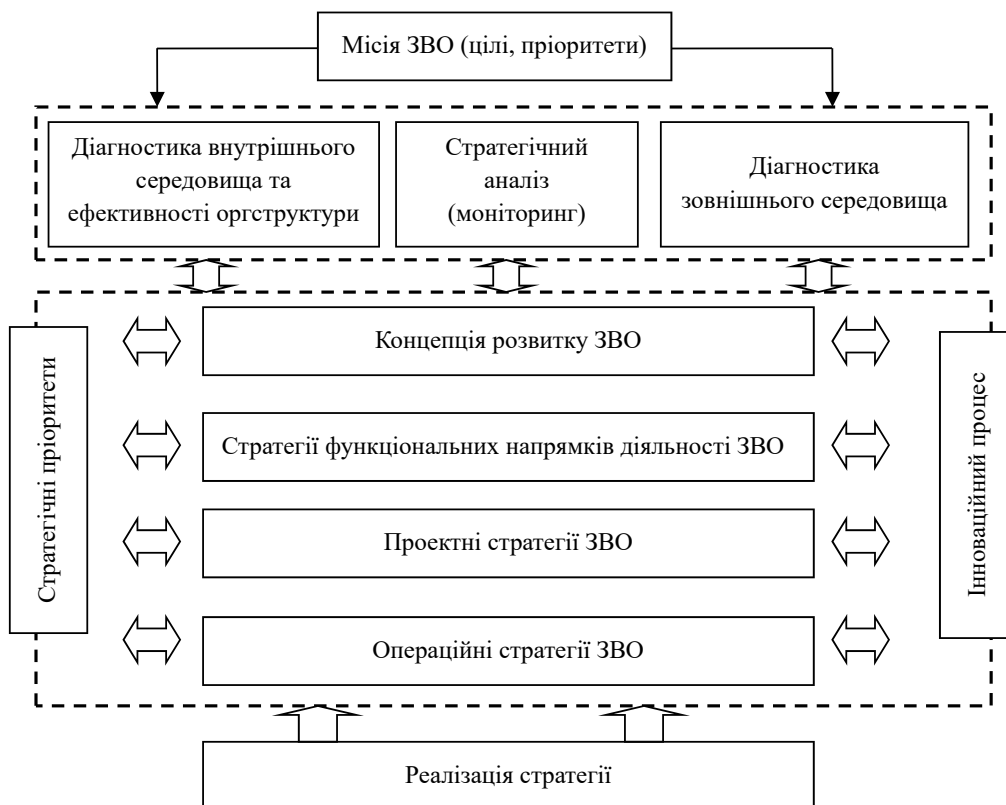

Рис. 3. Модель стратегічного управління ЗВО в умовах регіонального конкурентного розвитку

Джерело: розроблено автором

Державна участь в утворенні проявляється і у всіляких цільових програмах підготовки фахівців, а державні пріоритети і відповідні програми включаються в розділи з підготовки кадрів. Нова тенденція останнього десятиліття полягає в тому, що інтелектуально-освітня сфера регіону вступає в пряму конкуренцію за кадри з іншими секторами територіальної економіки. Так, якщо вища освіта в Україні тривалий період була би унікальним місцем, де людина могла реалізувати себе інтелектуально, то зараз із нею конкурує ціла низка галузей, в яких представлена більш креативна і творча праця. Регіональній системі вищої освіти як центральному елементу регіональної сфери інтелектуально-освітніх послуг повинні бути притаманні такі характеристики, які в сукупності здатні забезпечити їй високу інноваційну якість: максимальна децентралізація, обмежене державне втручання, гнучкість навчальних планів і програм, інтеграція освіти і дослідження, мобільність студентів і викладачів [11, с. 69–70].

Цілком можливо, що для університетів, які не ставлять за мету отримання прибутку, можна ввести спеціальні пільги – повне звільнення від усіх податків (крім соціальних і прибуткових відрахувань із заробітної плати). Крім того, слід прагнути до того, щоб отримання грантів на наукові дослідження в дослідницьких університетах стало практично обов'язковою умовою роботи науково-педагогічного складу.

Світовою тенденцією динаміки університетських бюджетів є зниження частки бюджетних коштів (держави, регіонів, муніципальних утворень (з 90% в 70-і роки ХХ ст. – до 20–22% у теперішній час). Повинна зрости і частка плати за навчання в загальному бюджеті українських ЗВО. Важливим напрямом інноваційного перетворення регіональної системи інтелектуально-освітніх послуг є формування розгалуженої системи грантів, що дозволило би значно скоротити вартість навчання для талановитих студентів, а також кредитів і позик, які треба буде виплачувати після закінчення навчання. В даний час можливий перехід до трьох типів фінансування бюджетних (в тому числі вузівських і наукових) організацій:

- тільки бюджетне фінансування із заборонаю можливостей самим заробляти гроші;
- поєднання бюджетного фінансування з комерційним, проте зароблені кошти обов'язково перераховуються на рахунки казначейства, після чого в міністерстві вирішують, на що їх дозволено витратити;
- перехід на повну комерційну основу з відмовою від будь-яких бюджетних джерел.

Поки аналітики сперечаються про те, хто дає кращу освіту – державні або приватні виші, недержавні виші, незважаючи на 30-річне існування ринку, досі відчують упередженість громадської думки. Звісно ж, форма власності ЗВО – вторинна, головне те, якісну чи неякісну освіту він дає. Держава повинна зрівняти права ЗВО різних форм власності. Особливий, стимулюючий інноваційний прорив, форма співпраці ЗВО і роботодавців, створення корпоративних університетів: укладення договору про відкриття додаткових програм, що відбивають пряме замовлення підприємства, і завдання університету – це замовлення реалізувати (за допомогою створення навколо університетів спеціалізованої «наукової» інфраструктури:

технопарки, інноваційні фірми, інтеграція з науковими інститутами).

В цій ситуації держава абсолютно чітко прагне зняти з себе зобов'язання з фінансування більшості ЗВО, сподіваючись, що курс на фінансування невеликої кількості ЗВО, взятий державою, видавить із ринку неефективні. Питання спірне і неоднозначне, в якому обсязі фінансувати ЗВО, і яким буде результат. Але очевидно, що зростання недержавного сектору варто очікувати і за рахунок приходу іноземних інвесторів, які йдуть слідом за іноземними компаніями. В умовах інноваційного підйому зміни можуть торкнутися і бюджетного джерела регіональних ЗВО. У приватного ЗВО буде відсутньою (хоча і не обов'язково) частка доходів із бюджету регіону, де він розташований, зате будуть вищі прибутки за рахунок оплати студентами за освіту, за рахунок своїх капітальних фондів, які у приватних ЗВО, як правило, більші, ніж у державних, в тому числі і за рахунок власного бізнесу.

З огляду на вищевикладене, реалізація інтелектуально-освітнього потенціалу регіону здійснюється за допомогою регіонально-інноваційної економічної політики, реалізації трьох основних регіональних організаційно-економічних інструментів:

1. «Пріоритетний інноваційний проект» – проект, що витримав об'єктивну експертизу і минулий конкурсний відбір, який довів, що його реалізація здатна забезпечити позитивний соціально-економічний для територіального виробництва.

2. «Інноваційний фонд» – особлива некомерційна організація, що забезпечує фінансування регіональних інноваційних програм і проектів через надання місцевим підприємцям коштів на поворотній і безповоротній основі.

3. «Венчурні інноваційні фонди» – об'єднання коштів регіональних інвесторів, що спеціалізуються на фінансуванні ризикових інноваційних проектів (в обмін на частку в капіталі створюваних для їх реалізації інноваційних організацій).

Висновки. Було визначено, що основним партнером ЗВО з підприємницькими структурами виступає малий і середній бізнес. Його нерозвиненість, обмеження, витіснення означає удар і по вузівському підприємству та створенню найефективнішого ринку – ринку освітніх та інтелектуальних послуг. Доведено, що у сфері освіти слід стимулювати створення інфраструктури підприємництва: офісів технологій, технопарків, інкубаторів, причому переважно в «промійній зоні» і сфері підприємництва. Гранічне втілення ідеї взаємодії бізнесу й освіти має відобразитися у підтримці державою формування інноваційних кластерів.

У таких умовах взаємодія бізнесу й освіти відбувається природним чином. Практично в будь-якому кластері університет реалізує функцію забезпечення комунікацій. Було визначено, що ЗВО фактично стає майданчиком формування креативних мереж як найважливішого інструменту інноваційного розвитку. Державна участь у процесі розвитку освіти виявляється у всіляких цільових програмах підготовки фахівців за допомогою визначення державних пріоритетів формування відповідних цільових програм, в які включаються розділи з підготовки професійних кадрів і формування основ регіонального розвитку.

Список використаних джерел:

1. Ицкович Г. Тройная спираль. Университеты – предприятия – государство. Инновации в действии : монография. Томск : ТГУСУР, 2010. 237 с.
2. Інтегрована система «вища школа-бізнес-структура»: методологія та концептуальні засади побудови : монографія / за ред. В.С. Пономаренка, О.В. Раєвської. Харків : ВД«ІНЖЕК», 2011. 160 с.
3. Статистичний щорічник України за 2019 р. Державна служба статистики України. за ред. Вернер І.Є. Київ : Державна служба статистики України, 2019. 309 с.
4. Metelenko N.G., Kovalenko O.V., Makedon V.V., Merzhynskiy Y.K., Rudych A. I. Infrastructure security of formation and development of sectoral corporate clusters. *Journal of Security and Sustainability Issues*. 2019. 9(1). P. 77–89. DOI: [http://doi.org/10.9770/jssi.2019.9.1\(7\)](http://doi.org/10.9770/jssi.2019.9.1(7)).
5. Marić I. Stakeholder analysis of higher education institutions. *Interdisciplinary Description of Complex Systems*. 2013. № 11(2). P. 217–226.
6. Мачуліна І.І. Форми мережевої інтеграції науки, освіти і бізнесу. *Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства*. 2014. № 20. С. 123–127.
7. Македон В.В., Валіков В.П., Кошляк Є.Є. Світовий ринок праці в координатах цифрової економіки. *Академічний огляд*. 2020. №1 (52). С. 91-107.
8. Економічна Стратегія України 2030, «Україна – learning nation». Український інститут майбутнього. URL: <https://strategy.uifuture.org/ukraine-learning-nation.html>
9. Тимошенко І.В., Нашекіна О.М. Суб'єкти, агенти, актори і стейкхолдери в економічних дослідженнях освіти. *Вчені зап. Харк. гуманіт. ун-ту «Нар. укр. акад.»*. Харків, 2012. Т. 18, кн. 1 : Освіта: традиції та інновації в умовах соціальних змін. С. 167–176.
10. Захаров Н.Н., Черданцев В.П., Тронина М.В. Государственно-частное партнерство в сфере образования – социально-экономический аспект. *Фундаментальные исследования*. 2015. № 6(2). С. 340–343.
11. Лебедева Л.В., Митрофанова А.С. Проблеми комерціалізації системи вищої освіти в Україні за умов формування постіндустріального ладу. *Бізнес Інформ*. 2017. № 2. С. 65–71.

References:

1. Ytskovyts H. (2010) Troinaia spiryal. Unyversyteti – predprijatya – hosudarstvo. Ynnovatsyy v deistvyy: monohrfyia [Triple helix. Universities – enterprises – state. Innovation in action: monograph]. THUSUR. (in Russian)
2. Intehrovana sistema «vyshcha shkola-biznes-struktura»: metodolohiia ta kontseptualni zasady pobudovy (2011) [Integrated system «high school-business structure»: methodology and conceptual principles of construction]. Kharkiv: VD «ІNZhEK».
3. Statistical Yearbook of Ukraine for 2019 (2019) Statystychnyy shchorichnyk Ukrayiny za 2019 r. [State Statistics Service of Ukraine]. State Statistics Service of Ukraine. (in Ukrainian)
4. Metelenko N.G., Kovalenko O.V., Makedon V.V., Merzhynskiy Y.K., Rudych A. I. (2019) Infrastructure security of formation and development of sectoral corporate clusters. *Journal of Security and Sustainability Issues*, 9(1), 77–89. DOI: [http://doi.org/10.9770/jssi.2019.9.1\(7\)](http://doi.org/10.9770/jssi.2019.9.1(7)).
5. Marić I. (2013) Stakeholder analysis of higher education institutions. *Inter-disciplinary Description of Complex Systems*, no. 11(2), pp. 217–226.
6. Machulina I.I. (2014) Formy merezhevoyi intehratsiyi nauky, osvity i biznesu [Forms of network integration of science, education and business]. *Methodology, theory and practice of sociological analysis of modern society*, no. 20, pp. 123–127.
7. Makedon V.V., Valikov V.P., Koshlyak E.E. (2020) Svitovyy rynek pratsi v koordynatakh tsyfrovoyi ekonomiky [The world labor market in the coordinates of the digital economy]. *Academic review*, no. 1 (52), pp. 91–107.
8. Economic Strategy of Ukraine 2030, “Ukraine – learning nation”. Ukrainian Institute of the Future [Ekonomichna Stratehiia Ukrainy 2030, «Ukraina – learning nation»]. Available at: <https://strategy.uifuture.org/ukraine-learning-nation.html>.
9. Tymoshenkov I.V., Nashhekina O.M. (2012) Subyekty, agenty, aktory i stejkholdery v ekonomichnyh doslidzhennyah osvity [Subjects, Agents, Actors, and Stakeholders in Economic Studies in Education]. *Vcheni zap. Hark. гуманіт. ун-ту «Nar. ukr. акад.»*. Education: traditions and innovations in the face of social change. T. 18, kn. 1., pp. 167–176. (in Ukrainian)
10. Zakharov N.N., Cherdantsev V.P., and Tronina M.V. (2015) Gosudarstvenno-chastnoye partnerstvo vsfere obrazovaniya – sotsialno-ekonomicheskiy aspekt [Public-private partnership in education is a socio-economic aspect]. *Basic research*, no. 6(2), pp. 340–343.
11. Lebedeva L.V., Mytrofanova A.S. (2017) Problemy komertsializatsii systemy vyshchoi osvity v Ukraini za umov formuvannia postindustrialnogo ladu [Problems of commercialization of the higher education system in Ukraine in the conditions of postindustrial system formation]. *Business Inform*, no. 2, pp. 65–71.